

Projekce zaměstnanosti v odvětvích do r. 2010 pro Českou republiku

Věra Havlíčková

Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Praha

1. Úvod

Článek se zabývá kvantitativním odhadem zaměstnanosti do r. 2010 v rozdělení do 15 odvětví podle klasifikace ekonomických činností OKEČ. Tento odhad vznikl v rámci prací na výzkumném projektu Společnost vědění – nároky na kvalifikaci lidských zdrojů a na další vzdělávání, který je v současné době řešen pro Ministerstvo práce a sociálních věcí. Jedna část tohoto projektu je věnována tématu předvídání potřeby kvalifikované práce ve střednědobém časovém horizontu. K tomu je využíván kvantitativní prognostický model¹, který slouží jako zdroj informací o budoucích vyhlídkách na uplatnění kvalifikované práce na pracovním trhu a o šancích zaměstnavatelů nalézt pracovníky s požadovanou kvalifikací.

Projekce odvětvové zaměstnanosti, o níž pojednává tento článek, je nezbytným vstupním údajem pro modelové propočty poptávky po kvalifikacích.

Provedený odhad střednědobého vývoje odvětvové zaměstnanosti zaplňuje výraznou mezeru, která v současné době existuje v praxi i ve výzkumu. Potřeba podrobněji strukturovaných pohledů na vývoj budoucí zaměstnanosti stoupá vzhledem k vlivům, které přináší technologický rozvoj, zájem zahraničních investorů, domácí i zahraniční poptávka, vztup síly asijské ekonomiky, integrace ČR do EU a další faktory diferencovaně působící na vývoj jednotlivých odvětví a v jejich rámci na poptávku po práci.

2. Podklady ke zpracování projekce

Odvětvová projekce zaměstnanosti pro období let 2005 – 2010, vznikla jako expertní odhad založený na modelových propočtech, názorech odborníků a dalších informacích, které byly k tomuto účelu shromážděny, zpracovány a vyhodnoceny. Výchozím krokem bylo vypracování podkladové studie² o vývoji zaměstnanosti v patnácti ekonomických odvětvích³ na základě odhadu vlivu nejvýznamějších faktorů působících na vývoj zaměstnanosti v těchto odvětvích v příštích pěti letech.

¹ Tzv. model ROA-Cerge, vyvinutý v minulých letech na základě nizozemských a irských zkušeností v rámci mezinárodního projektu Leonardo da Vinci „Labouratory“ vedeném Národní observatoří zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond. Model porovnává prognózu poptávky po práci podle vzdělání či profese s projektovanou nabídkou práce podle stejných kategorií a poskytuje informace o možném napětí na budoucím trhu práce.

² Podkladovou studii *Odvětvová projekce zaměstnanosti na období let 2005–2010* zpracovala firma Euroanalysis, s. r. o., na základě zadání Národní observatoře zaměstnanosti a vzdělávání.

Výsledky této studie byly diskutovány s experty z institucí zabývajících se zaměstnaností a vývojem ekonomiky. Z diskuse vzešly další nezávislé kvantifikace zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích v r. 2010, které byly využity při vypracování výsledné projekce zaměstnanosti. Rovněž bylo přihlédnuto k nekvantifikovaným názorům na budoucí vývoj. Dalším zdrojem informací byla analýza minulých vývojových trendů zaměstnanosti v zemích EU-15.⁴ Orientace na tento informační zdroj vycházela z předpokladu o postupném sblížení struktur zaměstnanosti v České republice se strukturami v hospodářsky vyspělejších zemích, které probíhá a lze očekávat, že bude dále pokračovat. Směry vývoje zaměstnanosti v Evropě sloužily jako orientační při kontrole a korekci projekce zaměstnanosti pro ČR. Dále byly využity i relevantní informace ze studie „Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries“ zpracované pro Evropskou komisi a vydané v závěru r. 2004. Tato studie analyzuje vývojové trendy v zaměstnanosti v zahraničí a jejich pravděpodobný odraz v budoucím vývoji zaměstnanosti v ČR do r. 2012.

2.1 Porovnání vývojových trendů zaměstnanosti v Evropě a v ČR

Porovnání minulých vývojových trendů zaměstnanosti zejména v EU-15 se situací v ČR ukazuje, že v ČR se projevují dlouhodobě obdobné trendy, jakými procházela a dále prochází západní Evropa. Jejich typickým projevem je postupný pokles zaměstnanosti v zemědělství a průmyslu, i když nestejnou měrou, a výrazný přesun pracovní síly do odvětví služeb. V rámci těchto tří hlavních sektorů ekonomiky lze sledovat další typické změny v rozložení zaměstnanosti mezi odvětvími, jako je například přesun zaměstnanosti z výrobní sféry do služeb pro podniky, nárůst a následný pokles zaměstnanosti ve finančních službách, růst zaměstnanosti ve školství a ve zdravotnictví (viz dále).

K porovnání vývojových trendů zaměstnanosti byla využita data ze šetření „Labour Force Survey“ za 2. čtvrtletí příslušného roku. Analyzovány byly změny ve strukturách zaměstnanosti, které nastaly během uplynulých sedmi až deseti let v hlavních ekonomických sektorech zemědělství, průmyslu a stavebnictví a ve službách a dále jednotlivě v patnácti sledovaných odvětvích OKEČ. Hodnocena byla zejména EU-15 jako celek, ale i situace v zaměstnanosti jednotlivých států, které mají některé podobné charakteristiky jako ČR (např. úroveň HDP na obyvatele, srovnatelnou velikost země, vývoj po vstupu do EU...), nebo jsou důležitými ekonomickými partnery ČR.

³ OKEČ (Odvětvová klasifikace ekonomických činností): A01 - Zemědělství, myslivost a související činnosti, A02, B - Lesnictví, rybolov, chov ryb a související činnosti, **A-B: Sektor Zemědělství**, C - Těžba nerostných surovin, D - Zpracovatelský průmysl, E - Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody, F - Stavebnictví, **C-F: Sektor Průmysl a stavebnictví**, G - Obchod; Opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost, H - Ubytování a stravování, I - Doprava, skladování a spoje, J - Finanční zprostředkování, K - Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti, L - Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení, M - Vzdělávání, N - Zdravotní a sociální péče; veterinární činnosti, O, P, Q - Ostatní veřejné, sociální a osobní služby; Činnosti domácností; Exterit. organizace a instituce, **G-Q: Sektor Služby**.

⁴ EU-15: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Recko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie.

Tab. 1 Vývoj zaměstnanosti v EU-15 a v ČR v období 1997 - 2004 (v tisících osob)

	1997		2004		Změna 2004/1997 (v %)	
	EU-15	ČR	EU-15	ČR	EU-15	ČR
Celkem	150 724	4 905	164 683	4 682	109,3	95,5
Zemědělství	7 316	284	6 207	208	84,8	73,2
Průmysl a stavebnictví	44 436	2 037	44 540	1 840	100,2	90,3
Služby	98424	2581	113425	2634	115,2	102,1

Zdroj: Eurostat, LFS; vlastní výpočty

Jak ukazuje tabulka č. 1, celková zaměstnanost stoupla v Evropě ve sledovaném období téměř o 10 %, zatímco v ČR měla až do r. 2004 trend klesající. Od r. 1997 se snížila téměř o 5 %. Obrat k růstu zaměstnanosti nastává v ČR až v r. 2005.

V sektoru zemědělství byl směr **vývoje zaměstnanosti** v ČR shodný – klesající – jako v EU-15, ale razantnější. Zaměstnanost v zemědělství klesla o 27 %, zatímco v EU-15 jen o necelých 13 %, což lze, vzhledem k vývoji v ostatních dvou sektorech, hodnotit jako pokračující projev sblížení struktury zaměstnanosti s evropskou (viz též graf č. 1 a 2).

Zaměstnanost v sektoru průmyslu a stavebnictví se v EU-15 udržela ve sledovaném období přibližně na stejné úrovni, zatímco v ČR klesla téměř o 10 %. Přesto však zaměstnanost v tomto sektoru z hlediska podílu na celkové zaměstnanosti zůstává v r. 2004 v ČR o víc jak 12 p. b. nad průměrem EU-15 (viz graf č. 1). V EU-15 je za udržení úrovně zaměstnanosti v sektoru průmyslu a stavebnictví především vývoj ve stavebnictví, kde zaměstnanost ve sledovaném sedmiletém období vzrostla o víc jak 11 %, zatímco v ČR až do r. 2004 klesala (obrat k růstu nastal až v r. 2005). Ostatní složky sektoru – zpracovatelský průmysl, těžba nerostů a výroba energií (OKEČ C, D, E) vykazují v zaměstnanosti klesající tendenci jak v EU-15, tak i v ČR.

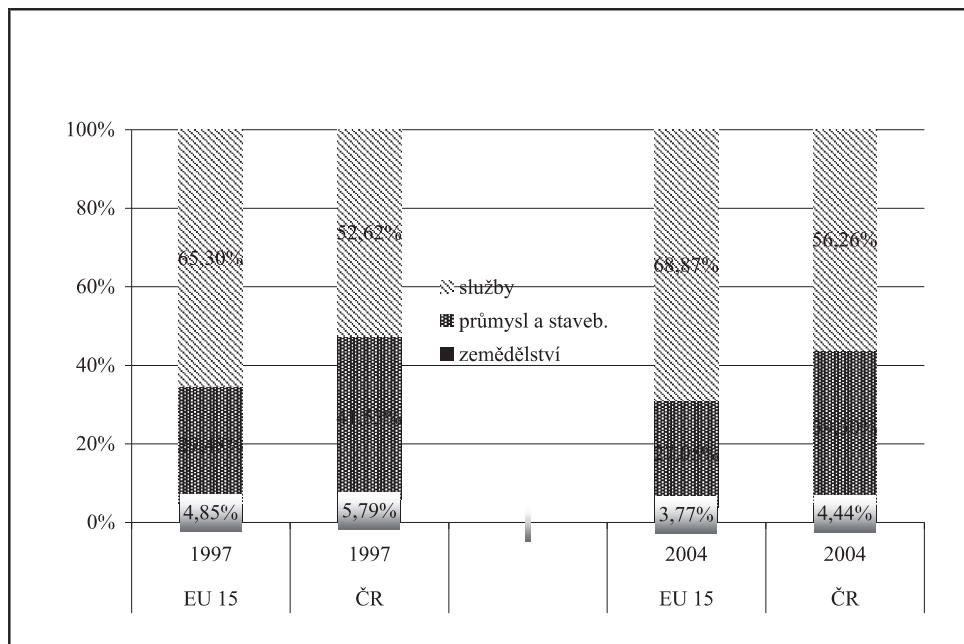
Celkový vývoj zaměstnanosti ve službách ukazuje, že ČR ve srovnání s EU-15 značně zaostává. Zaměstnanost ve službách v EU-15 rychle stoupá, zatímco v ČR v období let 1997 – 2001 vykazovala mírný pokles. Teprve od roku 2002 se situace pomalu začíná měnit. Za sledovaných sedm let (1997 – 2004) se však v EU-15 zaměstnanost ve službách zvýšila o 15 %, zatímco v ČR jen o 2 %.

Uvnitř sektoru služeb, v odvětví obchodu (OKEČ G) v EU-15 zaměstnanost narůstala, zatímco v ČR klesala, přestože z hlediska podílu obchodu na celkové zaměstnanosti ČR úrovně EU-15 nedosahuje. Pokles zaměstnanosti v odvětví obchodu byl v ČR důsledkem rychlého rozvoje velkých obchodních řetězců a vytlačování malých obchodníků z trhu. V odvětví dopravy (OKEČ I) je naopak v ČR podíl na celkové zaměstnanosti vyšší než v EU-15, což souvisí v jisté míře s obsluhou v ekonomice nadprůměrně zastoupeného zpracovatelského průmyslu a stavebnictví. Protisměrný pohyb zaměstnanosti v EU-15 a v ČR naznačoval sblížení struktur v tomto odvětví. Zaměstnanost v odvětví peněžnictví a pojišťovnictví oboustranně stagnovala. Potvrzuje to stabilizující se situaci v zaměstnanosti v tomto odvětví, kdy po období velkého rozmachu a kulminaci zaměstnanosti na přelomu tisíciletí v ČR dochází k tlaku na efektivnost a k úsporám živé práce jejím nahrazováním elektronickými službami. Velmi výrazný byl nárůst zaměstnanosti v oblasti

nemovitostí a činností podnikatelských (OKEČ K) zejména v EU-15 (o více než 40 %), ale i v ČR ve srovnání s vývojem v ostatních službách (o 13,5 %). Vzhledem k nižší zaměstnanosti v tomto odvětví v ČR oproti EU-15 o téměř 4 p. b. (viz tab. č. 2), je možno očekávat další výrazný růst zaměstnanosti, protože v tomto odvětví se soustřeďují činnosti podporující rozvoj ekonomiky a konkurenceschopnosti, jako jsou služby pro podniky, obsluha trhu nemovitostí, podpora výpočetní a komunikační techniky, věda a výzkum. Rovněž ve školství vykazuje vývoj zaměstnanosti v EU-15 velký přírůstek (o 16 %), zatímco v ČR zaměstnanost ve sledovaném období o 10 % klesla, přestože je podíl zaměstnaných ve školství oproti EU-15 o víc jak jeden procentní bod nižší. Projevil se zde nepříznivý vývoj počtu dětí a racionalizace školské sítě stejně jako nedostatečný rozvoj kapacit pro další vzdělávání. Také ve zdravotnictví má ČR při srovnání zaměstnanosti s EU-15 rezervy, i když v tomto případě zaměstnanost významně narostla (o 16 %). V EU-15 byl však nárůst vyšší (o 20 %) a vzhledem k tomu, že zaostáváme za EU-15 i z pohledu podílu tohoto odvětví na celkové zaměstnanosti (o téměř 4 p. b.), nárůst zaměstnanosti bude patrně dále pokračovat se zvyšujícími se nároky na zajištění péče o stárnoucí obyvatelstvo.

Jak již bylo konstatováno, **struktura zaměstnanosti** vykazuje s růstem ekonomické úrovně určité typické tendence projevující se zejména poklesem zaměstnanosti v zemědělství a nárůstem zaměstnanosti ve službách. Následující porovnání struktury zaměstnanosti v ČR a v EU-15 ukazuje rozdíly, které mezi ČR a hospodářsky vyspělejšími zeměmi v zaměstnanosti jsou, a naznačuje, kam by se v budoucích letech mohla v ČR zaměstnanost přesouvat.

Graf 1 Porovnání struktury zaměstnanosti v EU15 a ČR v roce 1997 a 2004

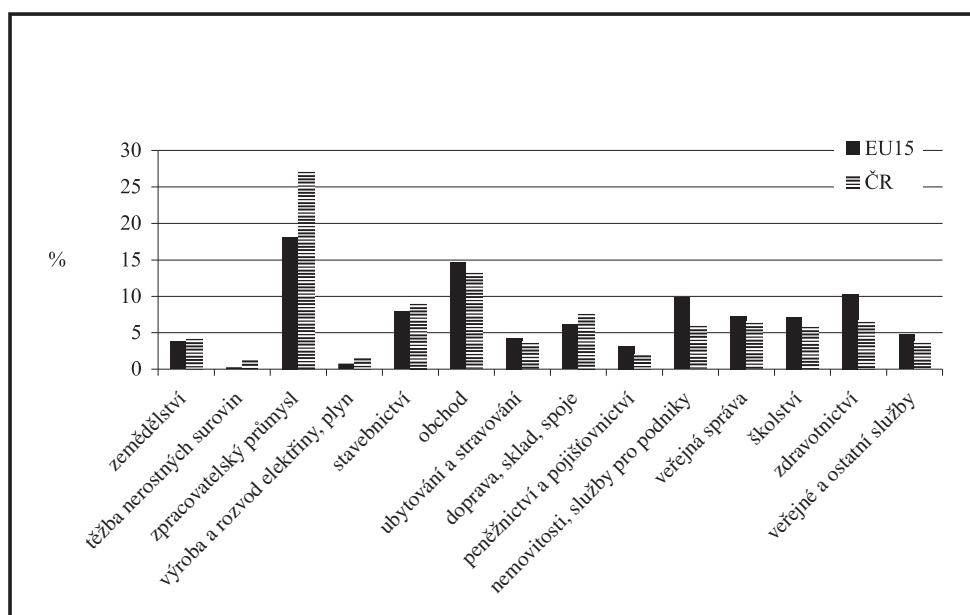

Zdroj: Eurostat, LFS 2.Q; vlastní výpočty

Nejblíže „evropskému“ podílu je v ČR podíl zaměstnanosti v zemědělství. Již v r. 1997 se lišil od „evropského“ podílu pouze o necelý jeden procentní bod směrem nahoru a do r. 2004 se tento rozdíl dále snížil. Zaměstnanost v sektoru zemědělství zůstává vyšší jen o několik desetin procentního bodu proti průměru EU-15. Jiná je situace ve zbývajících dvou sektorech. V sektoru průmyslu a stavebnictví se rozdíl v jeho podílu na celkové zaměstnanosti, který byl v ČR v r. 1997 o víc jak 12 p. b. vyšší proti EU-15, do r. 2004 ještě o něco zvýšil. Sektor služeb se na počátku sledovaného období podílel na celkové zaměstnanost v ČR o více jak 12 p. b. méně a tento rozdíl se téměř nezměnil. Tyto relativní a pro oba sektory spíše negativní než žádoucí posuny neznamenají, že se v sektorech ve skutečnosti nic neděje. Při zkoumání absolutních čísel je úbytek zaměstnanosti v průmyslu a nárůst ve službách zřejmý, ale je příliš pomalý na to, aby došlo k razantnějšímu sblížení struktury zaměstnanosti se strukturou zaměstnanosti charakteristickou pro EU-15.

Podíváme-li podrobněji na strukturu zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích (viz graf č. 2), je vidět jednoznačná linie rozdílu mezi vyšším podílem zaměstnanosti ve výrobních odvětvích v ČR a nižším podílem zaměstnanosti v odvětvích služeb proti EU-15 (s výjimkou odvětví dopravy, skladování a spojů).

Graf č. 2 Srovnání podílu zaměstnanosti v odvětvích v EU-15 a v ČR v roce 2004 (zaměstnanost celkem = 100 %)

Zdroj: Eurostat, LFS 2.Q; vlastní výpočty

Nejvýraznější rozdíl proti EU-15 existuje v podílu zaměstnaných ve zpracovatelském průmyslu, a to o víc jak 9 p. b. Z odvětví, která jsou zahrnována do sektoru služeb, je nad „evropským“ průměrem pouze zaměstnanost v odvětví dopravy, skladování a spojů. To do určité míry souvisí právě s vysokým podílem zpracovatelského průmyslu a stavebnictví ve struktuře zaměstnanosti i na tvorbě HDP, neboť tato odvětví kladou zvýšené nároky i na přepravní a skladovací činnosti.

Tab. 2 Rozdíl ve struktuře zaměstnanosti mezi EU-15 a ČR v jednotlivých odvětvích OKEČ

ODVĚTVÍ OKEČ	Rozdíl proc. bodů ČR – EU-15	
	v roce 1997	v roce 2004
Zemědělství a lesnictví (A)	1,02	0,73
Rybolov (B)	-0,08	-0,05
Těžba nerostných surovin (C)	1,40	1,05
Zpracovatelský průmysl (D)	7,75	9,08
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody (E)	1,09	0,89
Stavebnictví (F)	1,83	1,20
Obchod a oprava motor. vozidel (G)	-1,39	-1,24
Pohostinství a ubytování (H)	-0,69	-0,48
Doprava, skladování a spoje (I)	1,92	1,64
Peněžnictví a pojišťovnictví (J)	-1,56	-1,16
Činnosti v oblasti nemovitostí atd. (K)	-2,46	-3,74
Veřejná správa, obrana a soc. zabezpečení (L)	-2,01	-0,75
Školství (M)	-0,28	-1,14
Zdravotnictví, veterin. a soc. činnosti (N)	-3,91	-3,64
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby (O)	-1,28	-0,88
Činnosti domácností (P)	-1,00	-1,17
Činnosti exteritorních organizací a institucí (Q)	-0,04	-0,05

Zdroj: Eurostat, LFS 2.Q; vlastní výpočty.

V tabulce č. 2 je vidět rozdíl mezi strukturou zaměstnanosti v ČR a v EU-15 v jednotlivých odvětvích OKEČ a její změna za posledních 7 let. Kladné hodnoty ukazatele znamenají, že je podíl zaměstnaných v ČR v příslušném odvětví vyšší, než je průměr EU-15.

Ve většině odvětví došlo během sedmi let ke **snížení rozdílu** ve struktuře zaměstnanosti mezi ČR a EU-15, avšak pouze v rozsahu několika málo desetín procentního bodu. Jednalo se o odvětví zemědělství, těžby nerostů, výroby energií, stavebnictví, obchodu, pohostinství a ubytovacích služeb, dopravy, peněžnictví a pojišťovnictví, zdravotnictví a ostatních služeb. K rychlejšímu snižování rozdílu, a to o více než jeden p. b., došlo u odvětví veřejné správy (OKEČ L). V tomto posledním případě však nelze zřejmě na takový vývoj pohlížet jako na pozitivní trend růstu zaměstnanosti ve službách. Veřejná správa má v EU stejně jako u nás tendenci k přebujelosti a jednotlivé země se naopak snaží o redukci zaměstnanosti v tomto odvětví. Přestože i v EU absolutně zaměstnanost ve veřejné správě narůstala, byl tento trend pomalejší, než celkový nárůst zaměstnanosti v EU-15 (o 3,1 % u veřejné správy ku 9,3 % u zaměstnanosti celkem) a strukturálně došlo k mírnému poklesu podílu veřejné správy na zaměstnanosti. Naopak v ČR v uplynulých sedmi letech celková zaměstnanost klesala a počet zaměstnaných ve veřejné správě rostl přes proklamované snahy o pokles.

Ke **zvýšení rozdílu** mezi strukturou zaměstnanosti v ČR a v EU-15 došlo, jak ukazuje tabulka č. 2, v jednom odvětví výrobním (zpracovatelský průmysl) a ve dvou případech

ve službách (u činností v oblasti nemovitostí, služeb pro podniky a výzkumu a v odvětví školství). V případě zpracovatelského průmyslu vzrostl ve sledovaném období rozdíl ČR proti EU-15 o 1,3 p. b., podíl zaměstnaných ve zpracovatelském průmyslu je nyní v ČR o více než 9 p. b. vyšší než v EU-15. Při sledování vývoje struktury zaměstnanosti v čase se jak v EU-15, tak i v ČR podíl zaměstnaných ve zpracovatelském průmyslu v tomto období vesměs snižoval. V případě EU-15 byl vývoj rychlejší, a rozdíl ve struktuře zaměstnanosti mezi ČR a EU-15 se proto zvýšil. ČR vykazuje dlouhodobě vysoký podíl osob zaměstnaných v průmyslové výrobě a v Evropě se jí svým podílem na zaměstnanosti přibližují pouze Německo a Itálie, i když se značným odstupem. Do budoucna lze očekávat, že se tento historickým vývojem založený vyšší podíl zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu v ČR dále udrží. Bude-li tato zaměstnanost vyžadovat vysoce kvalifikovanou pracovní sílu pro technicky náročné moderní průmyslové technologie, nemusí být vyšší zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu negativním jevem. V každém případě je třeba tuto výraznou odlišnost od průměrné struktury zaměstnanosti EU-15 sledovat a promítat ji do požadavků na strukturu a obsah odborného školství, které se mohou odlišovat od obecných doporučení Evropské komise pro změny v odborném školství.

Jako nepříznivé lze hodnotit trendy ve vývoji struktury zaměstnanosti v ČR u dvou výše jmenovaných odvětví služeb, u kterých se během sledovaného období zvýšil odstup od EU-15. U odvětví slučujícího činnosti v oblasti nemovitostí, podnikatelské činnosti a výzkum (OKEČ K) byl podíl na zaměstnanosti nižší než v EU-15 o 2,5 p. b. a po sedmi letech v r. 2004 se tento rozdíl zvětšil na 3,7 p. b. Služby pro podniky, které do tohoto odvětví patří, zabezpečují činnosti, které podniky vyčlenily z důvodu zvýšení efektivity výroby (úklid, doprava, účetnictví, správa budov ap.). Rovněž sem patří služby vysoce znalostně náročné, jejichž potřeba narůstá se sofistikovaností výroby a pro podniky je výhodnější tyto specializované služby nakoupit než zajišťovat ve vlastní režii. Pomalejší přesun zaměstnanosti do tohoto odvětví ve srovnání s ostatními zeměmi svědčí o zaostávání za progresivními vývojovými trendy zvyšujícími konkurenceschopnost ekonomiky.

Také v odvětví školství není narůstající mezera mezi ČR a EU-15 v podílu zaměstnaných v tomto odvětví (viz tab. č. 2) jen trendem odrážejícím proces racionalizace školských struktur v souvislosti s poklesem počtu žáků a studentů spojeným s nízkou porodností v minulých letech, ale pravděpodobně i projevem nedostatečného vytváření učitelské a lektorské kapacity pro další vzdělávání. K tomuto hodnocení vede skutečnost, že vyspělé evropské země se s problémem stárnutí populace a nízkou porodností v minulosti rovněž potýkaly a potýkají a přesto zaznamenaly nárůst podílu zaměstnaných ve školství.

Na závěr této kapitoly je možno provést zjednodušující shrnutí vývoje rozdílů ve strukturách zaměstnanosti mezi EU-15 a ČR následovně. V r. 1997 byl podíl zaměstnaných ve výrobních odvětvích vyšší o 13,01 p. b. proti EU-15 a naopak odvětví služeb v ČR vykazovala nižší podíl zaměstnaných o 12,7 p. b. Do r. 2004 se tento rozdíl změnil jen minimálně a v některých odvětvích se dokonce dále zvýšil, což bylo způsobeno mimo jiné strukturou nových investic, přetrvávající nižší produktivitou práce a nižší mírou „outsourcingu“ u nás. Tento rozdíl představoval v absolutním vyjádření cca 600 tis. pracovníků zaměstnaných ve výrobních sektorech zemědělství a průmyslu namísto jejich využití ve službách a naznačuje, jakým směrem se bude vyvíjet naše odvětvová zaměstnanost, pokud by mělo docházet ke sblížení struktur zaměstnanosti ČR a EU.

2.2 Studie „Hospodářská restrukturalizace a pracovní trhy kandidátských zemích“

Dalším zdrojem informací při zpracování odvětvové projekce zaměstnanosti pro ČR byla studie *Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries*⁵ (dále jen studie EC), která se, mimo jiné, věnuje scénářům budoucího vývoje zaměstnanosti, profesní a kvalifikační struktury v období let 2002 – 2012 v deseti nových zemích Evropské unie (dále NMS) a pomocí kvantitativního modelu předvídá celkovou úroveň zaměstnanosti a její rozložení do ekonomických odvětví.

Modelové propočty jsou založeny na předpokladu **sblížení tempa produktivity práce** v NMS s úrovní produktivity ve „starých“ členských zemích EU (EU-15) a rovněž **sblížení podílů výstupů jednotlivých odvětví** (výroby a služeb) na celkovém hrubém domácím produktu. Technologické změny ve výrobě vedoucí k růstu produktivity práce a změny v sektorové/odvětvové struktuře ekonomiky se odrážejí ve změně poptávky po práci a ovlivňují celkovou velikost zaměstnanosti i její rozložení mezi jednotlivá odvětví. Rychlost konvergence v produktivitě práce v odvětvích i v podílech sektorů/odvětví na celkovém produktu byla odhadována ekonometricky na podkladě dat o zaměstnanosti a ekonomických výstupech u rozsáhlého vzorku zemí za časové období od r. 1975, resp. z devadesátých let za NMS. Při odhadech zaměstnanosti bylo kalkulováno s růstem HDP variantně ve výši 4 % a 5 %, přičemž rozsah zaměstnanosti projektovaný ve studii pro ČR odpovídá 5procentnímu budoucímu růstu HDP.

Studie EC (viz tab. č. 3) předpokládá nárůst zaměstnanosti v ČR v desetiletém období 2002 – 2012 o 300 tis. pracovních míst (o 6,3 %). Téměř ve stejném rozsahu předpokládá studie EC úbytek pracovních míst v průmyslu (OKEČ C, D a E), což činí téměř 20 % zaměstnaných v těchto odvětvích v r. 2002. Rovněž s 20% úbytkem pracovních míst počítá v odvětví dopravy (minus 70 tis. míst). Největší procentní nárůst zaměstnanosti, o 50 %, očekává studie pro odvětví obchodních služeb (J,K), což znamená víc jak 180 tisíc nových pracovních míst. S obdobným absolutním nárůstem počítá pro odvětví G, H – obchod a pohostinství a ubytování, což je víc jak 22 % zaměstnanosti těchto odvětví ve výchozím roce 2002. Rovněž pro stavebnictví je projektován značný nárůst o 130 tis. pracovních míst (31 % zaměstnanosti v odvětví v r. 2002). V sektoru veřejných služeb počítá s nárůstem o více jak 200 tis. míst (o 18,6 %). Naopak asi 36 tis. pracovních míst zanikne podle studie v zemědělství (A, B), což představuje úbytek 15 %.

S využitím výsledků studie EC pro ČR na r. 2012 a skutečné zaměstnanosti v r. 2004 (dle Výběrového šetření pracovních sil ČSÚ) bylo propočítáno průměrné roční tempo vývoje zaměstnanosti v letech 2004 – 2012. Aplikací tohoto tempa na skutečnou zaměstnanost vykázanou v roce 2004 byl vypočten rozsah zaměstnanosti v roce 2010. Výsledek této projekce je označen jako VŠPS-EC a je uveden v tabulce č. 4. Stejným způsobem byla zpracována projekce zaměstnanosti ve třech ekonomických sektorech.⁶

Projekce VŠPS-EC ukazuje nárůst celkové zaměstnanosti do r. 2010 o více jak 350 tis. osob proti r. 2004. Dosažení tohoto stavu, ač žádoucího, považujeme spíše za nereálné. Prů-

⁵ Studie *Hospodářská restrukturalizace a pracovní trhy v kandidátských zemích* byla zpracována na objednávku Evropské komise a podílel se na ní Vienna Institute for International Economic Studies koordinovaný společností Alphetics Limited a DIW Berlin. Studie byla dokončena v prosinci 2004.

⁶ Skladba odvětví vychází z EC, a projektovaná zaměstnanost není proto v detailním členění do 15 odvětví OKEČ, které je třeba pro účely odvětvové projekce zaměstnanosti pro ČR pojednávané v tomto článku.

měrné tempo růstu zaměstnanosti se jeví nadhodnocené. Nasvědčuje tomu i srovnání skutečného vývoje zaměstnanosti dle VŠPS dosaženého v letech 2002 – 2004 s hypotetickým vývojem zaměstnanosti pro toto období vypočteným na základě průměrného ročního tempa vývoje zaměstnanosti stanoveného v EC pro období 2002 – 2007 (které je navíc ještě nižší a rovná se 0,44 %, než průměrné roční tempo projektované EC pro celé období 2002 – 2012, které činí 0,62 %). Během těchto dvou let 2002 – 2004 zůstala skutečná celková zaměstnanost vykázaná ve VŠPS o více jak 90 tisíc osob nižší, než by měla dosáhnout podle studie EC.

Tab. 3 Projekce vývoje zaměstnanosti v odvětvích – studie Evropské komise

OKEČ	SKUPINY ODVĚTVÍ	Zaměstnanost (v tis. osob)			Průměrné roční tempo růstu (v %)			Struktura zaměstnanosti (v %)		
		2002 skut.	2007 proj.	2012 proj.	2002-7	2007-12	2002-12	2002	2007	2012
AB	Zemědělství, lesnictví, rybolov	227,9	209,3	191,8	-1,68	-1,73	-1,71	4,79	4,30	3,79
CDE	Průmysl	1463,1	1296,2	1172,7	-2,39	-1,98	-2,19	30,73	26,64	23,16
F	Stavebnictví	425,2	486,7	555,6	2,74	2,68	2,71	8,93	10,00	10,97
C-F	Průmysl a stavebnictví celkem	1888,3	1783	1728,4	-1,14	-0,62	-0,88	39,66	36,64	34,14
GH	Obchod a ubytování	790,3	874,7	966,6	2,05	2,02	2,03	16,60	17,98	19,09
I	Doprava, skladování a spoje	367,6	328,8	297,3	-2,21	-1,99	-2,10	7,72	6,76	5,87
JK	Obchodní služby	364,3	446,2	546,7	4,14	4,15	4,14	7,65	9,17	10,80
L-Q	Veřejné služby	1122,8	1224,1	1331,9	1,74	1,70	1,72	23,58	25,16	26,31
G-Q	Služby celkem	2645,0	2873,8	3142,5	1,67	1,80	1,74	55,55	59,06	62,07
A-Q	Celkem	4761,2	4866,1	5062,7	0,44	0,80	0,62	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries; vlastní výpočty

Tab. 4 Projekce vývoje zaměstnanosti v odvětvích s využitím projekce Evropské komise

OKEČ	SKUPINY ODVĚTVÍ	Skutečnost	Projekce	Průměrné roční tempo růstu VŠPS-EC (v %)	Projekce zaměstnanosti VŠPS-EC	
		VŠPS (tis.)	EC (tis.)		počet osob v tis.	struktura (v%)
		2004	2012	2004-12	2010	2010
AB	Zemědělství, lesnictví, rybolov	202,3	191,8	-0,66	194,4	3,91
CDE	Průmysl	1 409,0	1172,7	-2,27	1227,8	24,70
F	Stavebnictví	435,6	555,6	3,09	522,8	10,52
C-F	Průmysl a stavebnictví celkem	1844,6	1728,4	-0,81	1756,7	35,34
GH	Obchod a ubytování	805,6	966,6	2,30	923,6	18,58
I	Doprava, skladování a spoje	364	297,3	-2,50	312,7	6,29
JK	Obchodní služby	375,1	546,7	4,82	497,6	10,01
L-Q	Veřejné služby	1 113,7	1331,9	2,26	1273,7	25,62
G-Q	Služby celkem	2658,5	3142,5	2,11	3013,8	60,63
A-Q	Celkem	4705,4	5062,7	0,92	4970,9	100,00

Zdroj: Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries; ČSÚ – Trh práce v České republice 1993 – 2004; vlastní výpočty

2.3 Studie „Odvětvová projekce zaměstnanosti na období let 2005 – 2010“

Projekci zpracovala firma EuroAnalysis, s. r. o., jako expertní odhad, vycházející především z dostupných informací, odhadů a výhledů významných finančních domů, poradenských společností a z vlastních propočtů a odhadů. Predikce pro jednotlivá odvětví je založená na pěti hodnotících prvcích, jimiž jsou: hrubý domácí produkt, přímé zahraniční investice, poptávka po zboží a službách odvětví, světové trendy a legislativa. Tabulka č. 5 ukazuje výsledky projekce zpracované ve dvou variantách „optimistické“ a „pesimistické“.

Tab. 5 Projekce vývoje zaměstnanosti v odvětvích (EuroAnalysis)

OKEČ	Zaměstnanost (počet osob v tis.)			Průměrné tempo růstu 2004–10 (v %)		Struktura zaměstnanosti (v %)		
	2004 skut.	2010 opt.	2010 pes.	opt.	pes.	2004 skut.	2010 opt.	2010 pes.
A01	162,9	157,6	130,5	-0,55	-3,63	3,46	3,31	2,88
A02,B	39,4	42,5	29,7	1,28	-4,59	0,84	0,89	0,65
AB	202,3	200,1	160,2	-0,18	-3,81	4,30	4,20	3,53
C	58,6	58,2	41,5	-0,12	-5,59	1,25	1,22	0,91
D	1274,2	1293	1236	0,24	-0,51	27,08	27,15	27,23
E	76,2	78,5	71,4	0,50	-1,07	1,62	1,65	1,57
F	435,6	441,1	422,8	0,21	-0,50	9,26	9,26	9,32
C-F	1844,6	1870,8	1771,7	0,24	-0,67	39,20	39,28	39,03
G	630,9	685,5	682,3	1,39	1,31	13,41	14,39	15,03
H	174,8	157	139,8	-1,77	-3,65	3,71	3,30	3,08
I	364,0	362,4	351,9	-0,07	-0,56	7,74	7,61	7,75
J	93,6	97,4	85,1	0,67	-1,57	1,99	2,05	1,87
K	281,5	297,4	296	0,92	0,84	5,98	6,25	6,52
L	322,5	303,1	294,7	-1,03	-1,49	6,85	6,36	6,49
M	279,0	257,6	246,1	-1,32	-2,07	5,93	5,41	5,42
N	323,6	343,7	328,4	1,01	0,24	6,88	7,22	7,24
O,P,Q	188,6	187,2	182,7	-0,13	-0,53	4,01	3,93	4,03
G-Q	2658,5	2691,3	2607	0,20	-0,33	56,50	56,51	57,44
A-Q	4705,4	4762,2	4539	0,20	-0,60	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Odvětvová projekce zaměstnanosti na období let 2005 – 2010, EuroAnalysis, s. r. o., 2005; vlastní výpočty

Pozn.: opt. – optimistická varianta, pes. – pesimistická varianta

Vytvořené varianty zaměstnanosti se liší zejména v názoru na rozsah zaměstnanosti v cílovém roce projekce. Varianta optimistická počítá s růstem celkové zaměstnanosti do roku 2010 o 1 %, zatímco varianta pesimistická počítá proti r. 2004 s poklesem zaměstnanosti o 3,5 %.

2.4 Expertní názory na budoucí vývoj zaměstnanosti

Dalším zdrojem informací pro odvětvovou projekci zaměstnanosti byly odhady odborníků z oblasti makroekonomického vývoje a zaměstnanosti, kteří byli požádáni o vlastní

kvantifikaci zaměstnanosti v predikovaném období do r. 2010. Odhady odborníků lze shrnout následovně (kvantifikace odhadů – viz tab. č. 7):

- Celkově bude růst zaměstnanosti brzděn rychlým tempem růstu produktivity práce. Bude klesat ochota pracovat vzhledem k důchodovému efektu, tj. zvyšujícím se reálným příjmům (a tím bohatství), což bude rovněž působit proti růstu zaměstnanosti, přestože zdroje pracovních sil (obyvatelstvo 15 – 64 let) budou v příštích letech mírně narůstat. Trend klesající míry participace (podílu pracovní síly, tj. zaměstnaných a nezaměstnaných na obyvatelstvu 15 – 64 let), který se udržuje od 90. let, se však zpomalí.
- Struktura ekonomiky nezůstane strnulá, dále se bude přibližovat struktuře „starých“ zemí EU, i když podíl sekundárního sektoru zůstane vzhledem k tradicím vyšší.
- Zemědělství bude pokračovat v trendu poklesu zaměstnanosti, ale úbytky budou mírnější než v 90. letech. Ke zpomalení poklesu přispějí i podpory ze společné zemědělské politiky EU. Lze očekávat, že zemědělství přejde na produkci využívající v maximální míře místní podmínky, výroba bude určena i pro mezispotřebu a následně vlastní zpracování, vzhledem k relativně nízkým výkupním cenám produktů. V širší míře bude zaváděno pěstování netradičních méně pracovní náročných plodin nejen pro konzumaci, ale i pro technické zpracování. Zaměstnanost bude ovlivněna i rozhodováním o zachování velkochovů dobytka. Hrozba epidemií spíše přispěje k zachování velkochovů, které jsou pracovní méně náročné a umožňují snažší veterinární kontrolu. Ke snížení zaměstnanosti v zemědělství povede vzrůstající podpora údržby krajiny a podíl agroturistiky, kdy část původní zaměstnanosti se ze zemědělství přesune do služeb.
- Zaměstnanost v sektoru průmyslu a stavebnictví bude udržována zejména díky stavebnictví – liniovými investicemi, dopravními stavbami, bydlením. Průmysl snahou o vyšší produktivitu bude upřednostňovat investice do technologií, které budou spíše dováženy, nikoli vyráběny domácím průmyslem, což bude zaměstnanost tlačit dolů. Tendence ke snižování zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu ovlivňovaná růstem produktivity práce bude tlumena růstem poptávky v EU, která je dominantním odběratelem produkce našeho zpracovatelského průmyslu.
- Růst poptávky po nerostných surovinách zpomalí pokles zaměstnanosti v odvětví dobývání nerostných surovin stejně jako rozvojová koncepce energetiky zpomalí pokles zaměstnanosti v odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody.
- V sektoru služeb bude narůstat zaměstnanost zejména u služeb vzdělávacích, a to pro všechny věkové kategorie, protože lze očekávat nárůst poptávky po dalším vzdělávání. Rovněž se zvyšující se porodností se po řadě let poklesu zvýší i počty školních dětí, což vyvolá nárok na růst počtu učitelů pro počáteční vzdělávání. Vzhledem ke stárnutí obyvatelstva bude posilovat zaměstnanost u sociálních a zdravotních služeb. Záleží to však na prosazené koncepci dalšího vývoje sociálního státu. V případě navrhované privatizace sociálních služeb a poklesu míry solidarity by naopak podíl veřejných služeb pravděpodobně výrazně klesl, což by se projevilo i na nižší zaměstnanosti v těchto odvětvích. U obchodních služeb (odvětví J, K) půjde spíše o restrukturalizaci než o růst zaměstnanosti. Bude docházet k dalšímu rozvoji osobních služeb a služeb pro podniky. Zaměstnanost ve státní správě bude stagnovat.

- Celkový vývoj zaměstnanosti do značné míry ovlivňuje zaměstnanost rizikových skupin, tj. osob, které pracovat nutně nemusejí, nebo které jsou ovlivněny politikou zaměstnanosti, důchodovou politikou, resp. reformami daní a dávek, jejichž výše podporuje zájem o zaměstnání či naopak. K těmto osobám se zejména řadí ženy, mladí lidé po ukončení vzdělání, starší osoby nad 50 let a v důchodovém věku, osoby s nízkou kvalifikací apod. Rovněž imigrační politika státu podporující nebo omezující příliv cizinců do země se na zaměstnanosti může projevit.

3. Porovnání názorů na budoucí zaměstnanost v ČR

Nejvýraznější **odlišnost v názorech** týkajících se strukturálních změn i celkového vývoje zaměstnanosti do r. 2010 se projevuje mezi skupinou názorů pocházejících z **českých zdrojů** a názorem založeným na **studii EC** (projekce VŠPS-EC) (viz srovnávací tab. č. 7). Ten předpokládá jednak výraznější nárůst celkové zaměstnanosti, a to v průměru téměř o 1 % ročně na 4 971 tisíc osob, zatímco české zdroje s tak velkým nárůstem neuvážují. V některých jejich odhadech zaměstnanost dokonce klesá, takže rozpětí, ve kterém by se mohl počet zaměstnaných v r. 2010 pohybovat činí u českých zdrojů cca 4 540 – 4 800 tisíc osob.

Projekce VŠPS-EC dále předpokládá citelnější strukturální přesuny mezi sekundárním sektorem průmyslu a stavebnictví a terciárním sektorem služeb, než je tomu u českých zdrojů. Velký očekávaný pokles podílu zaměstnaných v sekundárním sektoru jako celku u VŠPS-EC je brzděn opačným (pozitivním) vývojem zaměstnanosti ve stavebnictví. České zdroje počítají většinou s poklesem zaměstnanosti ve všech odvětvích sekundárního sektoru, ale mírnějším. Výsledkem je předpoklad o udržení podílu zaměstnanosti v sekundárním sektoru cca více jak o 3 p. b. výše (na úrovni 38 – 39 %), než očekává VŠPS-EC. Nižší podíl zaměstnanosti v sekundárním sektoru předpovídá z českých zdrojů pouze expert ČNB. Celkově se svým názorem na rychlejší průběh strukturálních změn v zaměstnanosti v příštích pěti letech od ostatních českých zdrojů, které tak velký strukturální přesun nepředpokládají, nejvíce odlišuje.

Obdobná, i když opačná, je situace v odhadech zaměstnanosti českých expertů a VŠPS-EC pro sektor terciární. VŠPS-EC předpokládá razantnější příliv pracovní síly do služeb, zatímco české zdroje většinou předpokládají, že podíl zaměstnaných v terciárním sektoru zůstane o cca tři p. b. níže, tj. na úrovni pod 58 %. Výše je opět jen u experta ČNB (58.85 %).

Názor na vývoj zaměstnanosti v sektoru zemědělství je poměrně jednotný u všech informačních zdrojů. Počítá s podílem zaměstnaných pod úrovní 4 %. Těsně nad touto úrovní by se mohl podíl zaměstnaných v zemědělství pohybovat jen podle experta MPSV.

Nevýhodou při porovnávání názorů na budoucí zaměstnanost z jednotlivých informačních zdrojů byla jejich rozdílná struktura. Ne všechny byly dostupné v členění do 15 odvětví OKEČ. Nejvíce názorů bylo k dispozici pouze v členění do třech hlavních sektorů: zemědělství, průmyslu a stavebnictví a služeb. Pro přehlednost je v tabulce č. 6 z těchto údajů vypočítán aritmetický průměr. Ukazuje, že celková zaměstnanost v r. 2010 by mohla činit cca 4 750 tis. osob s rozdělením mezi hlavní tři ekonomické sektory v poměru 4 % zemědělství, 38 % průmysl a stavebnictví a 58 % služby.

Tab. 6 **Projekce vývoje zaměstnanosti v sektorech – průměr z informačních podkladů**

OKEČ	SEKTOR	Zaměstnanost (tis.)		Průměrné tempo růstu zaměstnanosti 2004 - 2010 (v %)	Struktura zaměstnanosti (v %)	
		Skutečnost VŠPS 2004	Projekce 2010		Skutečnost	Projekce
					VŠPS 2004	2010
AB	Zemědělství	202,3	182,3	-1,72	4,30	3,89
C-F	Průmysl a stavebnictví	1844,6	1806,0	-0,35	39,20	38,02
G-Q	Služby	2658,5	2759,1	0,62	56,50	58,09
A-Q	Zaměstnanost celkem	4705,4	4750,0	0,16	100,00	100,00

Zdroj: vlastní výpočty z podkladů expertů, studie EuroAnalysis a Evropské komise

Při porovnání **kvantifikovaných** názorů na vývoj v jednotlivých odvětvích je shodný názor na **pokles** zaměstnanosti u odvětví zemědělství, dobývání nerostných surovin, zpracovatelského průmyslu a u dopravy, skladování a spojů. K této skupině lze přiřadit také odvětví školství, kde se vyskytuje kromě poklesu také názor na stagnaci zaměstnanosti. **Nárůst** zaměstnanosti předpokládají všechny dostupné zdroje jen u dvou odvětví, a to u činností v oblasti nemovitostí, služeb pro podniky a vědy a výzkumu a u odvětví zdravotní a sociální péče a veterinárních činností. Na vývoj v ostatních odvětvích není názor jednoznačný. Spíše pokles je odhadován pro výrobu a rozvod energií a vody, pro odvětví stavebnictví, peněžnictví a pojišťovnictví, veřejnou správu, obranu a sociální zabezpečení. Spíše nárůst je očekáván v odvětví obchodu a oprav motorových vozidel, v odvětví pohostinství a ubytování a v odvětví ostatních veřejných a sociálních služeb.

Při porovnání kvantifikovaných názorů na budoucí vývoj zaměstnanosti (tab. č. 7) s **verbálními** názory českých expertů uvedenými v kap. 2.4 je zřejmé, že na vývoj v některých odvětvích existují ještě další odlišné názory. Příkladem toho je např. očekávaný vývoj ve školství, kde by měla zaměstnanost naopak růst. Na druhé straně, vývoj v odvětví činností v oblasti nemovitostí a služeb podnikům by měl podle českých expertů spíše stagnovat, což neodpovídá vyjádřeným kvantifikovaným názorům příklánějícím se spíše k evropskému trendu v růstu zaměstnanosti v těchto službách.

Tab. 7 Porovnání názorů na budoucí vývoj zaměstnanosti (v %)

OKEČ	ODVĚTVÍ	Zdroje informací k projekci zaměstnanosti v ČR do r. 2010											
		Expert ČSÚ		Expert MPSV		EuroAnalysis-pesim.		VŠPS-EC		Expertí MF		Expert ČNB	
		Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010	Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010	Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010	Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010	Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010	Průměrné tempo vývoje	Podíl na zaměst. 2010
A01	Zemědělství, myslivost, atd.	-1,92	3,10	-0,72	3,31	-3,63	2,88	:	:	:	:	:	:
A02,B	Lesnictví, rybolov a chov ryb	-3,15	0,70	0,15	0,84	-4,59	0,65	:	:	:	:	:	:
AB	ZEMĚDĚLSTVÍ	-2,15	3,80	-0,54	4,15	-3,81	3,53	-0,66	3,91	-1,93	3,75	-2,32	3,75
C	Dobývání nerostných surovin	-2,62	1,07	-0,03	1,24	-5,59	0,91	:	:	:	:	:	:
D	Zpracovatelský průmysl	-0,12	27,06	-0,03	26,96	-0,51	27,23	:	:	:	:	:	:
E	Výroba a rozvod elektřiny	-0,82	1,55	0,40	1,65	-1,07	1,57	:	:	:	:	:	:
CDE	PRŮMYSL	:	29,68	:	29,85	:	29,71	-2,27	24,70	:	:	:	:
F	Stavebnictví	-0,12	9,25	-0,43	9,00	-0,50	9,32	3,09	10,52	:	:	:	:
C-F	PRŮMYSL A STAVEBNICTVÍ	-0,22	38,94	-0,11	38,85	-0,67	39,03	-0,81	35,34	0,08	38,59	-0,85	37,40
G	Obchod, opravy mot. vozidel	-0,16	13,37	0,08	13,44	1,31	15,03	:	:	:	:	:	:
H	Pohostinství a ubytování	0,49	3,85	0,30	3,77	-3,65	3,08	:	:	:	:	:	:
GH	OBCHOD, POHOST.a UBYT.	:	17,22	:	17,21	:	18,11	2,30	18,58	:	:	:	:
I	Doprava, skladování a spoje	-0,09	7,74	-0,02	7,70	-0,56	7,75	-2,50	6,29	:	:	:	:
J	Peněžnictví a pojišťovnictví	-0,20	1,98	0,42	2,03	-1,57	1,87	:	:	:	:	:	:
K	Činnosti v oblasti nemovit., atd.	0,50	6,20	0,23	6,05	0,84	6,52	:	:	:	:	:	:
JK	OBCHODNÍ SLUŽBY	:	8,18	:	8,08	:	8,39	4,82	10,01	:	:	:	:
L	Veř. správa, obrana, soc. zab.	-0,52	6,69	0,05	6,86	-1,49	6,49	:	:	:	:	:	:
M	Školství	-0,12	5,93	0,00	5,91	-2,07	5,42	:	:	:	:	:	:
N	Zdrav., veterinární a soc. čin.	1,07	7,38	0,73	7,16	0,24	7,24	:	:	:	:	:	:
O, P, Q	OSTATNÍ VEŘEJNÉ a SOC. SLUŽBY	0,34	4,12	0,25	4,06	-0,53	4,03	:	:	:	:	:	:
L-Q	VEŘEJNÉ SLUŽBY	:	24,12	:	23,99	:	23,18	2,26	25,62	:	:	:	:
G-Q	SLUŽBY	0,11	57,26	0,19	57,00	-0,33	57,44	2,11	60,63	0,68	57,66	0,61	58,85
A-Q	ZAMĚSTNANOST CELKEM	-0,11	100,00	0,04	100,00	-0,60	100,00	0,92	100,00	0,34	100,00	-0,07	100,00

Zdroj: Zdroje jsou uvedeny v záhlaví tabulky; vlastní výpočet.

Pozn.: Názory expertů vyjadřují jejich osobní stanovisko.

4. Finální projekce zaměstnanost

S využitím informačních zdrojů popsaných v předchozí části byly zpracovány tři varianty projekce zaměstnanosti pro 15 odvětví OKEČ na období 2005 – 2010: varianta „*dolní odhad*“, „*horní odhad*“ a varianta „*NO*“ (viz tab. č. 8).

Varianta „*dolní odhad*“ byla vytvořena jako aritmetický průměr z minimální úrovně zaměstnanosti projektované pro jednotlivá odvětví v podkladové studii „*Odvětvová projekce zaměstnanosti na období let 2005 – 2010*“ a minimální úrovně kvantifikovaných expertních odhadů českých odborníků na zaměstnanost a hospodářský vývoj (české zdroje). Obdobně varianta „*horní odhad*“ vznikla jako aritmetický průměr z maximální úrovně odhadu zaměstnanosti ve výše uvedených zdrojích. Varianta „*NO*“ uvažuje různou měrou všechny informační zdroje. Tato varianta vznikla jako aritmetický průměr z variant „*dolní*“ a „*horní*“ odhad a byla ještě dále korigována zejména o vývojové trendy zaměstnanosti prosazující se v zahraničí, které první dvě varianty projekce vyjadřovaly nedostatečně.⁷ Variantu „*NO*“, jejíž sestavení je dále komentováno, považujeme za nejvíce pravděpodobnou.

Nejméně problematický se jevil odhad vývoje zaměstnanosti v sektoru zemědělství. Použité informační zdroje projekce dostatečně odrážejí další mírný pokles jeho podílu zaměstnanosti v souladu s evropským vývojem. Proto byla ponechána zaměstnanost v zemědělství na úrovni průměru z „*dolního*“ a „*horního*“ odhadu bez následné korekce.

U sekundárního sektoru byl proti průměru podíl na zaměstnanosti nepatrně snížen, protože i přes příznivý směr vývoje průmyslové výroby tažené zejména stále rostoucím automobilovým průmyslem lze očekávat zesilující trend přesunu zaměstnanosti do sektoru služeb. To povede ke snížení podílu zaměstnanosti v sektoru průmyslu a stavebnictví, i přes nepatrné zvýšení počtu zaměstnaných. Ve stavebnictví byl snížen podíl na zaměstnanosti proti průměru „*dolní*“ a „*horní*“ varianty projekce na základě předpokladu pokračování trendu sblížení podílu zaměstnaných ve stavebnictví s průměrem EU-15, což by vyžadovalo snížení o více než 1 p. b. Protože však zaměstnanost v odvětví stavebnictví v Evropě v uplynulém období narůstala a rovněž ČR zaznamenává pozitivní hospodářský vývoj provázený růstem stavebních investic, bylo provedené snížení zaměstnanosti ve stavebnictví jen nevelké.⁸

V sektoru služeb byly provedeny korekce směrem k navýšení počtu zaměstnaných i podílu na zaměstnanosti u většiny odvětví. Pouze u odvětví dopravy a ve veřejné správě byl podíl na zaměstnanosti snížen, což by se však mělo projevit ve snížení absolutního počtu zaměstnaných jen ve veřejné správě, nikoli v dopravě. V odvětví dopravy vykazuje

⁷ Směry vývoje zaměstnanosti v Evropě sloužily jako orientační při kontrole a korekci projekce zaměstnanosti pro ČR. Nebyla provedena podrobná analýza podmínek zaměstnanosti a faktorů, které na ni v jednotlivých evropských zemích v minulosti působily, protože jsou příliš specifické pro danou zemi a v jiné zemi vesměs neopakovatelné.

⁸ Navíc metodika VŠPS zkresluje informaci o reálné situaci na trhu práce ve stavebnictví. VŠPS zachycuje pouze osoby bydlící ve vybraných bytech, tedy nezahrnuje hromadná ubytovací zařízení. V důsledku toho nejsou ve výsledcích zohledněni mnozí cizí státní příslušníci v ČR legálně pracující často právě v sektoru stavebnictví. Do budoucna může počet těchto zahraničních statisticky nesledovaných zaměstnanců v souvislosti s rostoucí poptávkou na trhu práce vzrůst. S tím je třeba počítat při projektování zaměstnanosti, které má v případě této studie jednoznačný účel připravit vstupní data pro kvantitativní model předvídání kvalifikačních potřeb, která navazují na statistická data o zaměstnanosti z VŠPS.

ČR vyšší podíl zaměstnaných proti evropskému průměru EU-15 (viz graf č. 2 a tab. č. 2). Zároveň se u nás v tomto odvětví projevuje dlouhodobě stagnace až mírný pokles zaměstnanosti. U veřejné správy (OKEČ K) předpokládáme výraznější vliv vládních záměrů na snižování státní administrativy. Vzhledem k značnému minulému i současnému rozvoji služeb pro podniky projevujícím se v růstu zaměstnanosti v tomto odvětví v EU-15 ale i jinde v hospodářsky vyspělých zemích, lze předpokládat, že i u nás již nastartovaný a relativně vysoký nárůst zaměstnanosti vzhledem k ostatním službám bude pokračovat a sílit. Z toho důvodu se u těchto služeb podíl na zaměstnanosti navýšil, protože v názorech českých zdrojů nebyla tato skutečnost dostatečně vyjádřena.

Pokud jde o **změny v počtech pracovních míst**, dle varianty projekce „NO“, by mělo dojít v příštích pěti letech ke zrušení cca 20 tis. pracovních míst (9,8 %) v sektoru zemědělství (OKEČ A, B). V sektoru průmyslu a stavebnictví (OKEČ C, D, E, F) nedojde patrně k velkým změnám v zaměstnanosti, protože v jeho rámci budou vykompenzovány protisměrné pohyby v zaměstnanosti (pokles v dobývání nerostných surovin, nárůst ve zpracovatelském průmyslu a v energetice a pokles ve stavebnictví), které lze očekávat v řádu jen několika málo tisíc míst (maximem je zpracovatelský průmysl s projektovaným přírůstkem cca 6 tisíc pracovních míst), což povede k zachování rozsahu zaměstnanosti v sekundárním sektoru jako celku.

Největší pohyb zaměstnanosti se odehraje v sektoru služeb (OKEČ G - Q). S výjimkou odvětví veřejné správy, obrany, sociálního zabezpečení, kde je projektován úbytek téměř 11 tisíc pracovních míst (3,4 %), zaměstnanost ve službách poroste. Celkový přírůstek bude činit téměř 70 tisíc pracovních míst.

Na celkové zaměstnanosti v ekonomice se výše uvedené změny projeví v příštích pěti letech zvýšením zaměstnanosti o 50 tis. míst (o 0,2%).

Tab. 8 Projekce vývoje zaměstnanosti do r. 2010 – varianty „NO“, „dolní odhad“, „horní odhad“

Odvětví OKEČ	Skutečnost 2004 VŠPS	Projekce zaměstnanosti varianta „NO“			Projekce zaměstnanosti varianta „dolní odhad“			Projekce zaměstnanosti varianta „horní odhad“		
	zaměstnaní (v tis.)	zaměstnaní (v tis.)	průměrné tempo růstu (v %)	struktura zaměstnanosti (v %)	zaměstnaní (v tis.)	průměrné tempo růstu (v %)	struktura zaměstnanosti (v %)	zaměstnaní (v tis.)	průměrné tempo růstu (v %)	struktura zaměstnanosti (v %)
	2004	2010	2004-2010	2010	2010	2004-2010	2010	2010	2004-2010	2010
A01	162,9	147,7	-1,62	3,10	141,8	-2,28	3,07	154,9	-0,84	3,26
A02,B	39,4	34,8	-2,02	0,73	33,1	-2,87	0,72	39,2	-0,09	0,82
A+B	202,3	182,5	-1,70	3,84	174,9	-2,39	3,79	194	-0,69	4,09
C	58,6	55	-1,06	1,16	49,2	-2,89	1,07	56,4	-0,64	1,19
D	1274,2	1280	0,08	26,91	1255,3	-0,25	27,22	1279	0,06	26,93
E	76,2	78	0,40	1,64	72,8	-0,75	1,58	77,5	0,29	1,63
F	435,6	433	-0,10	9,10	417,6	-0,70	9,05	441,7	0,23	9,30
C-F	1844,6	1846	0,01	38,82	1794,9	-0,45	38,91	1854,6	0,09	39,05
G	630,9	658,5	0,72	13,85	644,8	0,36	13,98	650,5	0,51	13,70
H	174,8	179	0,40	3,76	163,6	-1,10	3,55	174	-0,07	3,66
I	364	365,9	0,08	7,69	357,6	-0,29	7,75	364,1	0,00	7,67
J	93,6	95	0,25	2,00	90	-0,64	1,95	96,5	0,50	2,03
K	281,5	301,8	1,17	6,35	288,3	0,40	6,25	293,1	0,68	6,17
L	322,5	311,6	-0,57	6,55	308,9	-0,72	6,70	314,4	-0,43	6,62
M	279	279	0,00	5,87	266,4	-0,77	5,77	272,2	-0,41	5,73
N	323,6	345	1,07	7,25	335,1	0,58	7,27	344,2	1,03	7,25
O, P, Q	188,6	191,5	0,25	4,03	187,9	-0,07	4,07	191,4	0,24	4,03
G-Q	2658,5	2727,3	0,43	57,35	2642,7	-0,10	57,29	2700,4	0,26	56,86
A-Q	4705,4	4755,8	0,18	100,00	4612,5	-0,33	100,00	4749,1	0,15	100,00

Zdroj: ČSÚ – Trh práce v ČR 1993-2004 (www.czso.cz); vlastní výpočty

5. Závěry a doporučení pro návaznou projekci potřeby kvalifikací

Projekce zaměstnanosti do r. 2010 je výsledkem kombinace řady názorů na budoucí vývoj poptávky po práci v jednotlivých odvětvích ekonomiky. Je na ni možno pohlížet ze dvou hledisek. Z hlediska kvantitativního, tedy z hlediska očekávané velikosti a rozložení zaměstnanosti do odvětví v r. 2010, a z hlediska metodického, tedy z hlediska postupu, jak byl tento odhad vytvořen.

Finální projekce naznačuje, že v celkové zaměstnanosti dojde jen k mírnému růstu, který se bude projevovat především v posilování zaměstnanosti ve většině odvětví služeb, v minimální míře také v průmyslu a v pokračování trendu dalšího poklesu zaměstnanosti v zemědělství. Tento vývoj se odrazí i ve změnách rozložení pracovní síly mezi ekonomické činnosti, kdy v zemědělství a v odvětvích průmyslu a stavebnictví se bude podíl zaměstnaných vesměs snižovat a ve většině služeb narůstat. Tyto strukturální posuny se budou pohybovat v řádu do jednoho procentního bodu a nejvýraznější by měly být v posílení sektoru služeb.

Z hlediska metodického se při zpracovávání projekce potvrdilo, že chybí speciální postupy, které by sloužily pro zpracování strukturované předpovědi zaměstnanosti na delší období. Proto se hlavní doporučení pro zlepšení práce na odvětvových projekcích zaměstnanosti a následně zlepšení výsledků projekcí kvalifikačních potřeb trhu práce koncentrují především do oblasti metodické, kdy je třeba podpořit vybudování odborné kapacity pro pravidelné zpracování makroekonomických prognóz a rozvojových scénářů na minimálně pětileté období, resp. delší, která budou zahrnovat i kvantifikaci budoucí zaměstnanosti v odvětvích.

Literatura

- [1] Havlíčková, V. a kol. Projekce zaměstnanosti v ČR na období 2005-10 v členění dle ekonomických odvětví. Working Paper NOZV-NVF č. 4/2005. ISSN 1801-5476.
- [2] Economic Restructuring and Labour Markets in the Accession Countries. European Commission. Prosinec 2004. <<http://europa.eu.int>>.
- [3] Strietska – Ilina, O. a kol. Předvídání kvalifikačních potřeb: vypracování a pilotní ověření metodologie. NVF 2001. ISBN 80-238-7549-3.
- [4] Odvětvová projekce zaměstnanosti na období let 2005 – 2010. EuroAnalysis, s. r. o., 2005.
- [5] Datové základny ČSÚ, Eurostat.

Věra Havlíčková, Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání, Národní vzdělávací fond, Opletalova 25, 110 00 Praha 1, e-mail: Havlickova@nvf.cz

Abstract

The article is concerned with a quantitative projection of employment in 15 industries of the Czech Republic's economy until 2010. Its objective is to prepare input data for a quantitative model

for forecasting the skills needs in the labour market. The article is divided into five chapters including text, tables and graphs.

The introductory chapter explains the background behind the study development. The second chapter presents the way in which the projection of employment was approached and lists the sources of information used. Next it deals in detail with the individual sources and other data used during the projection work. It provides extensive data about the past employment development trends in Western Europe, and points to possible analogies as regards future employment in the CR. It makes use of information contained in a study of the European Commission about economic restructuring and labour markets in the new EU member states, elaborates on information presented in a special background study on industry-specific employment forecast in the CR until 2010 and presents expert opinions on the future employment in various industries. The third chapter provides a comparison of the information related to the development of employment that is presented in all sources used. The fourth chapter provides a final industry-specific projection of employment in the CR until 2010. There are three alternatives including a description of their development. The fifth chapter contains a brief conclusion.

Key words: employment, employment in economic industries, labour market demand, projections of employment in industries, international employment comparisons.